

Natalia Wróbel

***Plea bargaining* i skazanie bez rozprawy: krytyczne spojrzenie na negocjacje z prokuratorem w Polsce i USA**

Streszczenie

Artykuł ukazuje prawnoporównawczą analizę instytucji zakończenia postępowań karnych: *plea bargaining* w systemie prawa amerykańskiego oraz skazania bez rozprawy opartego na art. 335 k.p.k. w Polsce. Na podstawie orzecznictwa i statystyk z obydwu krajów, przeanalizowano zarówno korzyści związane z efektywnością postępowań, jak i wady obu systemów w szczególności dotyczące ewentualnych nacisków na oskarżonych do przyznania się do winy (USA) czy poszczególnych typów przestępstw i ich społecznej szkodliwości (Polska). W wyniku analizy porównawczej, artykuł ukazuje syntezę kluczowych podobieństw i różnic w podejściu do prawnoprocesowych porozumień w systemach prawa *common law* i *civil law*. Omówione zostały również implikacje wynikające z zastosowania obu instytucji, zarówno dla praktyki sądowej, jak i dla dalszego rozwoju teorii prawniczej, ze szczególnym uwzględnieniem potencjalnych reform i adaptacji rozwiązań. Artykuł opisuje także czynniki mające wpływ na aktualne tendencje w zakresie stosowania *plea bargaining* w poszczególnych krajach oraz dokonuje ich oceny z punktu widzenia roli procesu karnego.

1. Wprowadzenie

Instytucja skazania bez rozprawy, znana również jako *plea bargaining*, jest jedną z konsensualnych metod zakończenia postępowania przygotowawczego. Ma ona potencjał do wpływania nie tylko na szybkość i efektywność postępowania karnego, ale także na jego wynik i dalsze losy oskarżonego. Wprowadzenie powyższej regulacji do ustawodawstwa wielu państw, doprowadziło do powstania swoistej rewolucji w prawie karnym, które przez lata cechowało się znacznym formalizmem¹. Niniejszy artykuł skupia się nie tylko na samej istocie *plea bargaining*, lecz ukazuje także jego rozwój i ewolucję oraz oddziaływanie

¹ J. M. Stopińska, *Instytucja „plea bargaining” jako współczesna forma konsensualizmu między przestępcą a ofiarą*, Studia Prawnoustrojowe 2012, nr 15, s. 79-93.

na obowiązujące przepisy procedury karnej. Dokonano także porównania porozumienia karnoprosesowego w systemie prawa kontynentalnego oraz w krajach systemu *common law*. Co więcej, analiza komparatystyczna i odwołania do badań statystycznych dotyczących zastosowania metody, wskazują nie tylko na różnice wynikające z odmienności obowiązujących w różnych krajach systemów prawnych, ale ukazują także wady i zalety konsensualnej metody zakończenia postępowania. Artykuł zawiera porównanie danych z USA i Polski z lat 2020-2022, ukazując różne tendencje stosowania instytucji skazania bez rozprawy, szczególnie w kontekście stopnia społecznej szkodliwości czynu, co stanowi asumpt do rozważań nad dalszym kierunkiem ewentualnych zmian.

2. Charakterystyka, znaczenie i cel *plea bargaining*

Plea bargaining (zwana także *guilty plea bargaining*) jest jedną z instytucji kończących postępowanie przygotowawcze w procesie karnym. Polega ona na podjęciu negocjacji pomiędzy oskarżycielem publicznym a oskarżonym oraz ewentualnie posiadany przez niego obrońcą, których następstwem jest zawarcie porozumienia w zakresie ustalenia kwalifikacji prawnej czynu zabronionego oraz wymiaru kary bądź środków karnych bez konieczności przeprowadzania rozprawy sądowej. A zatem, jak wskazuje się w doktrynie, jest to swego rodzaju „*targowanie się o przyznanie*”². Niemniej jednak, dla przeprowadzenia powyższych rozmów, konieczne jest spełnienie przesłanki, polegającej na przyznaniu się oskarżonego do winy. Istota oraz cel zastosowania omawianej instytucji sprawiają, że w porównaniu do pozostałych metod zakończenia pierwszego z etapów postępowania karnego, jakim jest postępowanie przygotowawcze, nabiera ona całkowicie innego charakteru. Jest to swego rodzaju odejście od istniejących ówczesnie sformalizowanych rozwiązań, na rzecz bardziej konsensualnych i ugodowych sposobów mających za zadanie wpłynąć nie tylko na uproszczenie, a tym samym także na przyspieszenie toczącego się procesu karnego, ale także na polepszenie sytuacji prawnej oskarżonego. R. Tokarczyk słusznie podkreśla, iż „*wypracowanie <<porozumienia>> pomiędzy prokuratorem a oskarżonym i odpowiednio jego obrońcą prowadzi nie tylko do zmniejszenia pracy oskarżyciela publicznego, jaką poświęciłby wówczas na udział w posiedzeniach sądu, ale także ma istotnie pozytywny wpływ na dalsze losy oskarżonego, który w ramach prowadzonych rozmów może liczyć na zredukowanie liczby zarzutów, złagodzenie kwalifikacji prawnej czynu i w konsekwencji niższy*

² H. Kołtun, *Porozumienia karnoprosesowe, czyli plea bargaining w ujęciu anglosaskim* [w]: Na straży porządku i sprawiedliwości. Prawo karne w Wielkiej Brytanii. Zagadnienia wybrane Tom II, red. W. Włodarczak, Łódź 2022, s. 23-35.

wymiar kary, niż by to prawdopodobnie miało miejsce po przeprowadzonej rozprawie sądowej”³. Zatem, jak wskazuje się w doktrynie, wprowadzenie instytucji doprowadziło nie tylko do ‘oszczędności procesowych’, ale także może mieć znaczący wpływ na przyszłość oskarżonego. W doktrynie systemu prawa *common law* przez długi czas wyróżniano cztery odmiany omawianej instytucji⁴:

- 1) podejmowanie negocjacji co do rodzaju zarzutów (*bargaining concerning the charge*),
- 2) prowadzenie rozmów w zakresie wymiaru kary grożącej za popełnienie danego przestępstwa (*bargaining concerning the sentence*),
- 3) targowanie się w przedmiocie zarzutów równoległych (*bargaining for concurrent charges*),
- 4) prowadzenie negocjacji w kontekście liczby zarzutów w związku z popełnieniem wielu czynów zabronionych (*bargaining for dropped charges*)⁵.

Odnosząc się do samego przebiegu prowadzonych rozmów, zdecydowanie podkreślenia wymaga fakt, że sposób prowadzenia negocjacji pomiędzy oskarżonym a prokuratorem, nie ma charakteru formalnego. Jest to zatem wyraz pewnej dowolności w przebiegu podejmowanych przez strony rozmów.

3. *Plea bargaining* w kontekście amerykańskiego procesu karnego

Amerykański proces karny w swej istocie skupia się nie tylko na ujawnieniu przestępstwa oraz wykryciu jego sprawców, ale także „*dąży do maksymalnej ochrony praw jednostki i przeciwdziała nadużyciom*”⁶. Jednakże długość toczącego się postępowania oraz koszty związane z jego prowadzeniem, stały się przyczyną podejmowania działań mających na celu uproszczenie i usprawnienie procesu. Doprowadziło to do powstania i stosowania przez wiele lat poufnej praktyki, która miała za zadanie przyspieszyć proces. Jednym z kluczowych elementów mających wpływ na skrócenie postępowania było stosunkowo szybkie i w pełni uzasadnione udowodnienie winy podejrzanego. Nie było to jednak możliwe bez przeprowadzenia posiedzenia z udziałem ławy przysięgłych oraz samego składu sędziowskiego. Dlatego też podjęto działania mające na celu doprowadzenie do przyznania się

³ R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer 2011, s. 244-252.

⁴ J. M. Stopińska, *op. cit.*, s. 79-93.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

oskarżonego do winy już na etapie postępowania przygotowawczego, podczas składania przez niego wyjaśnień. Tak stosowana praktyka podejmowania negocjacji pomiędzy oskarżonym a prokuratorem doprowadziła do ukształtowania się amerykańskiej konsensualnej metody zakończenia postępowania, polegającej na wydaniu orzeczenia skazującego bez konieczności przeprowadzania rozprawy przed ławą przysięgłych, czyli instytucji *plea bargaining*.

4. Kontrowersje wokół legalności *plea bargaining* na przestrzeni lat

Stosowanie konsensualnej metody zakończenia postępowania w oparciu o wypracowane na gruncie wieloletniej praktyki działania, stało się powodem do podnoszenia licznych wątpliwości w zakresie jej legalności z obowiązującymi wówczas normami prawa karnego. Nie sposób zaprzeczyć jednak, iż brak ustawowej regulacji w zakresie istoty oraz stosowania *plea bargaining*, mogło i za pewno też prowadziło do licznych nadużyć w stosowaniu instytucji. Dlatego też na początku lat 70. XX wieku, Sąd Najwyższy zalegalizował stosowanie *plea bargaining*⁷. Wskazuje się, że instytucja ta istotnie zrewolucjonizowała anglosaski system prawa karnego⁸, nie tylko w zakresie samej oszczędności procesowej, ale wpłynęła także na możliwość polepszenia sytuacji prawnej oskarżonego.

Obecnie kwestię zastosowania instytucji *plea bargaining* przewiduje 11 reguła Federalnych Reguł Procedury Karnej⁹ (ang. *Federal Rules of Criminal Procedure*). Zgodnie z jej treścią oskarżony w toku procesu karnego może zgłosić tak zwane *guilty plea*, *plea of not guilty* lub – wyłącznie za zgodą sądu – *plea of nolo contendere*¹⁰. O ile dwie pierwsze czynności procesowe są powszechnie dobrze znane, o tyle ostatnia z nich może wydawać się niezrozumiała. Przewidziane w ramach przepisów amerykańskiego prawa karnego *nolo contendere* oznacza nic innego jak zgodę na przyjęcie kary, bez jednoczesnego przyznawania się do winy lub jej zaprzeczenia. Stąd też dla skutecznego zgłoszenia przez oskarżonego *nolo contendere* konieczna jest zgoda sądu, który przy podejmowaniu decyzji, weźmie pod uwagę „*poglądy stron i interes publiczny w skutecznym sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości*”¹¹.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Rule 11. Pleas, Federal Rules of Criminal Procedure (2021), [dostęp online: 30.06.2023] <https://www.federalrulesofcriminalprocedure.org/title-iv/rule-11-pleas/>.

¹⁰ A. R. Świątłowski, *Plea bargaining (wytargowane przyznanie się do winy) w orzecznictwie amerykańskim*. Palestra 41/9-10 (477-478), s. 115-123.

¹¹ Rule 11. Pleas, Federal Rules of Criminal Procedure (2021), [dostęp online: 30.06.2023] <https://www.federalrulesofcriminalprocedure.org/title-iv/rule-11-pleas/>, tłum.: N. Wróbel.

Mając na uwadze powyższe, Sąd przed przyjęciem *nolo contendere* zobowiązany jest poinformować oskarżonego o prawach i obowiązkach przysługujących mu w ramach toczącego się procesu karnego. Ponadto, gwarancją prawidłowości przebiegu i zastosowania instytucji *plea bargaining* jest ustalenie przez sąd podstawy faktycznej podnoszonych zarzutów oraz dobrowolności i świadomości oskarżonego w przyznaniu się do popełnienia konkretnych przestępstw, będącego jednocześnie następstwem zawarcia przedsądowego porozumienia.

Odnosząc się do samego procesu zawarcia ugody, przepisy *Federal Rules of Criminal Procedure* wskazują, że negocjacje mają miejsce wyłącznie pomiędzy oskarżycielem a oskarżonym oraz jego obrońcą. Podkreśla się, że sędzia nie może być obecny w trakcie prowadzonych rozmów. Samym przedmiotem prowadzonych rozmów mogą być kwalifikacja prawna czynu zabronionego czy też ustalenie wymiary kary w związku z popełnieniem danego przestępstwa. W przypadku zawarcia ugody, strony postępowania zobowiązane są ujawnić jej treść na posiedzeniu sądu. Istotne jest zatem podkreślenie, że mimo iż sędzia nie bierze udziału w samym toku prowadzonych negocjacji, ma on ostatecznie zdecydowanie silniejszą pozycję względem pozostałych stron. Jak wskazują poszczególne punkty reguły, sąd ma prawo zaakceptować lub też odrzucić wypracowane porozumienie. Uważam, że przyznanie sądowi powyższych uprawnień, jest swego rodzaju zapobieżeniem potencjalnym naruszeniom i nadużyciom prawa, jakie mogą wystąpić w związku z zastosowaniem rozwiązań przewidzianych przez *plea bargaining*.

Tak jak wspomniano wcześniej, instytucja *plea bargaining* nie ma charakteru formalnego, co oznacza, że przepisy nie regulują w żaden sposób dokładnego przebiegu podejmowanych negocjacji. Z pewnością taki charakter instytucji w zakresie możliwości prowadzenia przedprocesowych porozumień, posiada liczne zalety, ale także i wady. Brak regulacji prawnych dotyczących chociażby samego przebiegu podejmowanych rozmów, może okazać się z jednej strony istotnym uproszczeniem, na przykład w kontekście miejsca prowadzonych uzgodnień. W praktyce wskazuje się, że negocjacje mogą odbywać się zarówno osobiście na korytarzu sądowym lub w gabinetach prawników, jak i telefonicznie. Zdecydowanie stanowi to wyraz pewnej dowolności w podejmowaniu karnoprosesowych negocjacji. Jednakże, brak sformalizowania ich przebiegu posiada także pewne wady. Jedną z nich jest chociażby kontrola prowadzonych rozmów, która potrafi być znacząco utrudniona¹².

¹² J. M. Stopińska, *op. cit.*, s. 79-93.

5. Analiza stosowania *plea bargaining* w świetle konstytucyjnych praw oskarżonego: studium przypadków

Metoda karnoprawnego porozumienia procesowego niezwykle szybko się rozpowszechniła, zdobywając licznych zwolenników. Obecnie wskazuje się, że blisko 95% wyroków skazujących w Stanach Zjednoczonych w sprawach karnych zapada na skutek porozumienia oskarżyciela i oskarżonego przyznającego się do winy¹³. Bez jakichkolwiek wątpliwości można stwierdzić, że jest to potwierdzenie swego rodzaju fenomenu wprowadzonej instytucji. Bogata linia orzecznicza amerykańskich sądów potwierdziła świetność wypracowanego w praktyce prowadzenia negocjacji przyznania się do winy w zamian za dokonanie pewnego rodzaju ustępstw ze strony szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości. Sprawa Jacksona¹⁴ oskarżonego o przestępstwo porwania, proces Alforda¹⁵, którego obwiniono o dokonanie kwalifikowanego zabójstwa, czy w końcu precedens Boykina¹⁶, któremu zarzucano dokonanie kilku kwalifikowanych rozbojów, to tylko nieliczne postępowania karne, w toku których orzeczono znacznie mniejszy wymiar kary z uwagi na zastosowanie instytucji *plea bargaining*, czyli przyznanie się oskarżonego do popełnienia zarzucanych mu czynów zabronionych. Pomimo wieloletniej praktyki stosowania *plea bargaining* oraz rozpowszechnienia instytucji nie tylko w państwach systemu anglosaskiego, w amerykańskim wymiarze sprawiedliwości pojawiły się liczne wątpliwości co do zgodności konsensualnej metody z normami konstytucyjnymi.

Chciałabym zwrócić uwagę, iż *plea bargaining* nie zawsze w rzeczywistości cechowało się usprawnieniem i uproszczeniem postępowania, lecz również, szczególnie w początkowych etapach, jego stosowanie doprowadzało do licznych nadużyć i naruszeń obowiązującego prawa. Rozpowszechnienie instytucji skazania bez rozprawy przyczyniło się do powstania wielu niejednoznaczności w zakresie prawidłowości i celowości jej stosowania. Wskazuje się, że w pewnych sytuacjach przedsądowe porozumienia stawały się swoistą „kartą przetargową”, mającą wpływ na dalsze losy, a czasem nawet życie oskarżonego. Nie sposób zaprzeczyć, że tak stawiane ultimatum jest zabiegiem mającym na celu wpłynięcie na ludzką psychikę,

¹³ K. Krajewski, *Instytucja „plea bargaining” w amerykańskim procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 6, s. 97.

¹⁴ *United States v. Jackson*, 390 U.S. 570, 20 L. Ed. 2d 138, 88 S. Ct. 1209 (1968) [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/sct/88/1209/>.

¹⁵ *North Carolina v. Alford*, 400 U.S. 25, 27 L. Ed. 2d 162, 91 S. Ct. 160 (1970) [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/us/400/25/>.

¹⁶ *Boykin v. Alabama*, 395 U.S. 238, 23 L. Ed. 2d 274, 89 S. Ct. 1709 (1969) [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/us/395/238/>.

a w konsekwencji wywarcie na nim podjęcie konkretnej decyzji. W związku z tym kontrowersyjna okazała się kwestia wiarygodności dobrowolnego oraz świadomego przyznania się oskarżonego do winy, będącego obligatoryjnym kryterium dopuszczalności podjęcia negocjacji w ramach *guilty plea*¹⁷.

W przypadku pierwszego z przytoczonych postępowań, tj. *United States v. Jackson*¹⁸, oskarżonemu za dokonanie przestępstwa porwania groziła kara śmierci, jednakże tylko w sytuacji wskazania takiej kary za właściwą przez biorących udział w procesie przysięgłych. W związku z tym przyznanie się Jacksona do winy, doprowadziło w konsekwencji do uniknięcia rozpoczęcia procesu z udziałem ławy, a tym samym do uniemożliwienia wydania wyroku, jakim miała być egzekucja¹⁹. Kontrowersyjny wydawał się jednak fakt, że w zakresie wymiaru kary miała decydować ława przysięgłych, a nie sędzia. To stało się powodem do wniesienia przez Jacksona apelacji, w której wskazał, iż pozbawiono go możliwości dokonania swobodnego wyboru w zakresie przyznania się do winy. Sąd Najwyższy wskazał, że podnoszone przez skarżącego zarzuty apelacyjne w kontekście pozbawienia podsądnego możliwości dobrowolnego podjęcia decyzji w przyznaniu się do winy, są w pełni zasadne. Co więcej, Sąd Najwyższy jednocześnie stwierdził, że regulacja instytucji, „nie zmusza oskarżonych do składania *guilty plea*, lecz co najwyżej ich <<zachęca>>”²⁰.

W świetle podnoszonych wątpliwości co do konstytucyjności *plea bargaining*, niezwykle istotna okazała się sprawa przeciwko Brady’emu²¹. Został on oskarżony o kwalifikowany typ przestępstwa porwania dla wymuszenia okupu, zagrożonego karą śmierci. Oskarżony początkowo nie przyznawał się do stawianych mu zarzutów, jednakże zmienił zdanie, gdy dowiedział się, że współoskarżony postanowił przyznać się do winy, a co więcej złożyć przeciwko niemu wyjaśnienia. Podczas przesłuchania Brady dwukrotnie był pytany o dobrowolność przyznania się do winy. Ostatecznie sąd wymierzył oskarżonemu karę 50 lat pozbawienia wolności, która następnie została zmniejszona do 30 lat. Skazany odwołał się jednak do Sądu Najwyższego, podważając kwestię dobrowolności zastosowanej instytucji. Sąd Najwyższy stwierdził, że przyznanie się Brady’ego do winy było w pełni dobrowolne

¹⁷ A. R. Światłowski, op. cit., s. 115-123.

¹⁸ *United States v. Jackson*, 390 U.S. 570, 20 L. Ed. 2d 138, 88 S. Ct. 1209 (1968), [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/sct/88/1209/>.

¹⁹ A. R. Światłowski, op. cit., s. 115-123.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Brady v. United States*, 397 U.S. 742, 25 L. Ed. 2d 747, 90 S. Ct. 1463 (1970), [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/us/397/742/>.

i świadome, co stanowiło jednoczesne potwierdzenie zgodności instytucji *plea bargaining* z konstytucją.

Podobna sytuacja miała miejsce w procesie Alforda, który został oskarżony o dokonanie kwalifikowanego zabójstwa zagrożonego karą śmierci²². W toku przeprowadzonego postępowania dowodowego przesłuchano wskazanych przez oskarżonego świadków, którzy jednoznacznie go obciążyli. W związku z dość niskimi szansami na wybronienie się od stawianych zarzutów, obrońca Alforda zasugerował mu przyznanie się do winy, pozostawiając jednak ostateczną decyzję samemu oskarżonemu. W wyniku podjętych rozmów, prokurator zmienił kwalifikację prawną czynu na przestępstwo zwykłe. W toku składanych przez wyjaśnień Alford ostatecznie stwierdził, że jest niewinny, a przyznanie się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa nastąpiło za sugestiami obrońcy w celu uniknięcia wymierzenia kary śmierci. Sprawa ostatecznie trafiła do Sądu Najwyższego, który zdecydował, że „jeśli oskarżony świadomie rezygnuje z procesu przed ławą przysięgłych aby uniknąć najsurowszej kary, ma prawo to uczynić”²³. Zdaniem sądu powyższe ujęcie jest dopuszczalne i w żaden sposób nie dokonuje naruszenia norm konstytucyjnych.

Analizując przywołane orzecznictwo amerykańskiego systemu sprawiedliwości, należy wskazać, że zasadniczym problemem w kontekście stosowania instytucji *plea bargaining* jest kwestia rozumowania świadomości i dobrowolności oskarżonego w podejmowaniu negocjacji w ramach prawnokarnego porozumienia. Nie sposób zaprzeczyć, że wprowadzenie instytucji *plea bargaining* bez wątplenia wpłynęło na obowiązujący ówczesnie system prawa karnego w państwach anglosaskich. Niemniej, jak pokazuje zgromadzone w tym zakresie orzecznictwo sądów federalnych, w tym także Sądu Najwyższego, konsensualna forma zakończenia postępowania karnego oprócz wielu zalet, posiada także liczne wady. Pomimo celu przyświecającego wprowadzeniu i stosowaniu instytucji *plea bargaining*, należy wskazać, że nieumiarkowane ‘rozpowszechnienie’ instytucji może doprowadzić do ułatwienia wydawania orzeczeń skazujących na podstawie mniejszej ilości materiału w związku z ograniczeniem postępowania dowodowego²⁴, a w konsekwencji do „nadmiernej kryminalizacji”²⁵. Przeciwnicy koncepcji karnoprawnych porozumień procesowych podnoszą także kwestię wątpliwej zgodności konsensualnej metody w kontekście samej istoty postępowania karnego oraz jego fundamentalnych zasad. O ile można zgodzić się

²² *North Carolina v. Alford*, 400 U.S. 25, 27 L. Ed. 2d 162, 91 S. Ct. 160 (1970), [dostęp online: 30.06.2023] <https://cite.case.law/us/400/25/>.

²³ A. R. Świątłowski, op. cit., s. 115-123.

²⁴ J. M. Stopińska, op. cit., s. 79-93.

²⁵ H. Kołtun, op. cit., s. 23-35.

z twierdzeniem, że stosowanie *plea bargaining* ma na celu istotne zmniejszenie kosztów i czasu trwania procesu oraz może doprowadzić do uznania w oczach oskarżonego „*fundamentalnej gwarancji procedury* [tj. przysługującego na gruncie VI Poprawki amerykańskiej konstytucji prawa do szybkiego i bezstronnego procesu przed ławą przysięgłych] *jako narzędzia przetargów*”²⁶, o tyle nie sposób uznać za właściwe rozumowanie, iż wprowadzenie instytucji skazania bez rozprawy doprowadziło do istotnego osłabienia pozycji sędziego na rzecz prowadzącego śledztwo prokuratora.

Warto w tym miejscu pokreślić, że choć przedsądowe negocjacje toczą się wyłącznie pomiędzy oskarżonym a oskarżycielem publicznym, to same wypracowanie porozumienia nie jest wystarczające dla wydania orzeczenia skazującego bez rozprawy, ponieważ *plea bargaining*, z punktu widzenia sądu, ma charakter wolitywny. Oznacza to, że sąd nie jest w żaden sposób związany ugodą zawartą pomiędzy prokuratorem a oskarżonym, w związku z czym w przypadku powstania wątpliwości co do prawdziwości merytorycznych podstaw oskarżenia, może odrzucić wynegocjowane warunki i przeprowadzić rozprawę. Niemniej, podkreślenia wymaga fakt, iż zgoda sądu w zakresie wypracowanego porozumienia kreuje sytuację prawną oskarżonego zgodnie z treścią zwartej ugody, a zatem ma charakter konstytutywny. Uważam, że fakultatywny charakter instytucji w kontekście kompetencji sądu, jest swoistym zabezpieczeniem istoty procesu karnego przed potencjalnym ryzykiem skazania osoby przyznającej się do winy pod przymusem bądź w wyniku wprowadzenia jej w błąd. Pozostawienie składowi orzekającemu możliwości podjęcia ostatecznej decyzji o dalszych losach oskarżonego, pełni zdecydowanie funkcję kontrolną w zakresie słuszności oraz celowości stosowania *plea bargaining*.

6. Instytucja skazania bez rozprawy w polskim postępowaniu karnym

Instytucja *plea bargaining* znalazła również swe odzwierciedlenie w polskim systemie prawa karnego. Podobnie jak w przypadku jej amerykańskiej odmiany, skazanie bez rozprawy polega na podejmowaniu rozmów, pomiędzy oskarżonym, jego obrońcą, jeżeli został ustanowiony, a oskarżycielem publicznym prowadzącym postępowanie przygotowawcze w związku z popełnieniem przestępstwa. Celem omawianej konsensualnej metody zakończenia postępowania przygotowawczego, a *de facto* nawet samego procesu karnego, jest wypracowanie i zawarcie porozumienia nie tylko w zakresie stwierdzenia winy

²⁶ J. M. Stopińska, op. cit., s. 79-93.

oskarżonego, ale także ustalenia kwalifikacji prawnej czynu zabronionego oraz wymiaru kary bądź środków karnych, a w konsekwencji ułatwienia i uproszczenia przebiegu procesu karnego w stosunku do samego oskarżonego. Skazanie bez rozprawy zostało wprowadzone do polskiego systemu prawa karnego na mocy wejścia w życie ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego²⁷. Kluczową rolę w tym zakresie odegrał Stanisław Waltoś, który opowiadał się za umieszczeniem w procedurze karnej regulacji zezwalającej na orzeczenie przez sąd wyroku skazującego bez konieczności przeprowadzania rozprawy sądowej, w oparciu o wypracowane uprzednio, pomiędzy oskarżycielem publicznym a oskarżonym, porozumienie w zakresie przyznania się przez niego do winy, a także ustalenia wymiaru kary grożącej za popełnienie zarzucanego przestępstwa²⁸.

7. Wpływ skazania bez rozprawy na proces karny

Uregulowanie powyższej metody zakończenia postępowania przygotowawczego w art. 335 k.p.k., doprowadziło do powstania możliwości nie tylko ugodowego zakończenia procesu karnego, ale miało także istotny wpływ na zmianę ówczesnego charakteru procesu karnego. Jak wskazuje się w doktrynie, celem wprowadzenia omawianej instytucji było „*dążenie do odformalizowania i skrócenia postępowania w sprawach, w których waga czynu na to pozwala*”²⁹. Przez powyższe skrócenie postępowania rozumie się zaniechanie dalszych czynności procesowych o charakterze dowodowym, których przeprowadzenie staje się bezprzedmiotowe w sytuacji przyznania się oskarżonego winy oraz braku wątpliwości co do jej prawdziwości w świetle składanych przez niego wyjaśnień. Jak się okazuje, na gruncie polskiego systemu prawnego, skazanie bez rozprawy może być zastosowane wyłącznie do ściśle określonych przestępstw, a mianowicie występków tj. czynów zabronionych, za popełnienie których dolna granica ustawowo przewidzianej kary pozbawienia wolności nie przekracza trzech lat. Niemniej jednak, należy zaznaczyć, iż początkowo ustawodawca przewidział także górną granicę kary pozbawienia wolności przy dokonaniu czynu niedozwolonego kwalifikowanego jako występki i wynosiła ona dziesięć lat. W wyniku nowelizacji k.p.k. z 2013 r.³⁰ zniesiono także ograniczenie, co do rodzajów występków,

²⁷ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375), dalej jako „k.p.k.”.

²⁸ S. Waltoś, *Porozumienia w polskim procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 7, s. 47.

²⁹ K. Koszyła-Stec, *Analiza instytucji dobrowolnego poddania się karze w ujęciu praktycznym*, „Rocznik Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL Tom VII, zeszyt I – 2011”, s. 116-126,

³⁰ Ustawa z 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247), dalej jako „nowelizacja z 2013 r.”.

które implikowałyby możliwość przedłożenia wniosku o skazanie bez rozprawy. Ponadto, dokonanie zmian nowelizacją z 2013 r., w postaci zniesienia progu kary pozbawienia wolności grożącej za popełnienie danego czynu zabronionego w kontekście możliwości ubiegania się o łagodniejszy wyrok w związku z przyznaniem się do winy, może jednak wydawać się dość kontrowersyjne w kontekście charakteru popełnionego przestępstwa oraz jego społecznej szkodliwości. O ile można zgodzić się, że powyższe zmiany mają na celu uproszczenie procesu karnego już na etapie postępowania przygotowawczego, o tyle dość niedorzeczne może wydawać się swego rodzaju „rozszerzenie” katalogu przestępstw, przy popełnieniu których sprawca może domagać się wypracowania swoistej ugody z prokuratorem. Uważam, że zniesienie progu kary pozbawienia wolności grożącej za popełnienie danego czynu zabronionego w kontekście możliwości ubiegania się o łagodniejszy wyrok w związku z przyznaniem się do winy, spowodowały zrównanie charakteru dość skrajnych przestępstw z tymi o istotnie mniejszym potępieniu społecznym. Jak trafnie wskazuje M. Kurowski *„pozostawienie przez ustawodawcę zapisu, że wniosek taki może zostać złożony w sprawie o występki, powoduje, iż nie ma tu już znaczenia zagrożenie karą, pod warunkiem, że danemu zachowaniu możemy przypisać cechę bycia występkiem, a nie zbrodnią”*³¹. W związku, należy stwierdzić, że dla podjęcia negocjacji w zakresie przyznania się do winy, skutkującego zmniejszeniem wysokości, a tym samym dolegliwości kary, istotne jest wyłącznie zakwalifikowanie przestępstwa jako występki, bez konieczności rozpatrywania go w kontekście jego karygodności i społecznej szkodliwości, co moim zdaniem jest dość kontrowersyjne w kontekście słuszności stosowania instytucji prawnokarnego porozumienia procesowego.

8. Ewolucja skazania bez rozprawy w polskim prawie karnym

Początkowo kodeks postępowania karnego w ramach art. 335 przewidywał tylko jeden sposób porozumienia karnoprosesowego, będącego skazaniem bez rozprawy. Polegał on na wystąpieniu prokuratora z wnioskiem o skazanie bez rozprawy, który był dołączany do sporządzonego wcześniej aktu oskarżenia. Dopiero w wyniku nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2015 r.³², doszło do powstania swego rodzaju dualizmu w zakresie konstrukcji wniosku o skazanie bez rozprawy. Należy wskazać zatem, że do 1.7.2015 r., tj. daty

³¹ M. Kurowski [w:] Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, red. D. Świecki, LEX/el. 2023, art. 335.

³² Ustawa z 20.2.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396).

wejścia w życie nowelizacji kodeksu postępowania karnego, prokurator miał możliwość złożenia wniosku o skazanie oskarżonego bez rozprawy, jednakże był on ściśle skorelowany z aktem oskarżenia, a zatem nie mógł stanowić samodzielnego pisma procesowego w danej sprawie. Wprowadzenie powyższych zmian doprowadziło w efekcie do powstania dwóch istotnie różniących się sposobów zakończenia postępowania przygotowawczego. Podkreślenia wymaga fakt, że głównym kryterium dokonującym zróżnicowania pomiędzy dwiema formami instytucji skazania bez rozprawy, jest odmiennosc w zakresie koniecznych do zaistnienia przesłanek, a mianowicie przyznania się oskarżonego do winy. Jak wcześniej wspomniano, wejście w życie kodyfikacji karnej przewidującej możliwość zakończenia postępowania przygotowawczego w ramach zawartego porozumienia, doprowadziło do swoistego zrewolucjonizowania obowiązującego wówczas porządku prawa karnego. Tak znaczące zmiany stały się przedmiotem licznych dyskusji w zakresie słuszności wprowadzenia omawianej regulacji, a także jej zgodności z punktu widzenia istoty procesu karnego. Dokonując oceny omawianej instytucji, podkreślić należy, że wprowadzenie do polskiego ustawodawstwa prawa karnego, konsensualnej metody zakończenia postępowania, niewątpliwie doprowadziło do pewnego rodzaju odstępstwa od jednej z naczelných zasad postępowania karnego, jaką jest kontrydktoryjność. W. Jasiński trafnie podkreśla, iż „kontrydktoryjność dotyczy sporu powstałego, instytucja porozumień procesowych otwiera zaś możliwość osiągnięcia porozumienia jeszcze przed faktycznym wdaniem się w spór na rozprawie”³³.

9. Porównanie skazania bez rozprawy i amerykańskiego *plea bargaining*

Wprowadzona w polskim kodeksie postępowania karnego instytucja skazania bez rozprawy w pewnym stopniu odbiega od amerykańskiego *plea bargaining*, jednak jej istota oraz cel zastosowania zostały zachowane. Podkreślić należy zatem, że różnica pomiędzy poszczególnymi odmianami ma miejsce przede wszystkim w zakresie przesłanek, których wystąpienie implikuje możliwość złożenia przez prokuratora wniosku o wydanie wyroku skazującego w trybie art. 335 k.p.k. Uważam, że kryterium istotnie różnicującym odmianę polskiej instytucji skazania bez rozprawy od amerykańskiego *plea bargaining*, jest przyjęta w doktrynie prawa materialnego typologia przestępstw. W systemie prawa *common law*

³³ W. Jasiński, *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelných zasad procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 9, s. 15 i n.

możliwość orzeczenia wyroku skazującego bez konieczności kierowania sprawy na wokandę sądową, może mieć miejsce w przypadku popełnienia każdego typu czynu zabronionego, oczywiście pod warunkiem przyznania się oskarżonego do winy. Oznacza to, że dla możliwości zastosowania omawianej procedury, nie jest istotne czy oskarżony dokonał przestępstwa, które zgodnie z prawem materialnym zostanie zakwalifikowane jako zbrodnia czy też jako występki. Jednakże, jak wspomniano wcześniej, na gruncie polskiego ustawodawstwa powyższa kwestia została uregulowana całkowicie inaczej. Zgodnie z normami wynikającymi z kodeksu postępowania karnego, zastosowanie omawianej konsensualnej metody zakończenia postępowania przygotowawczego może mieć miejsce wyłącznie w sytuacji, w której przedmiotem kwalifikacji prawnej jest zachowanie wypełniające znamiona typu czynu zabronionego, będącego wyłącznie występkiem. Niemniej jednak uważam, że zarówno amerykańska, jak i polska odmiana instytucji skazania bez konieczności przeprowadzania rozprawy sądowej, w zakresie możliwości jej zastosowania z uwagi na kwalifikację prawną czynu zabronionego, jest w pewnym stopniu nieracjonalna. Podkreślenia wymaga fakt, że uzależnienie ewentualności podjęcia negocjacji oskarżonego z prokuratorem w zakresie ustalenia kwalifikacji czynu oraz wysokości i rodzaju kary, od typizacji przestępstwa z uwagi na jego wagę, prowadzi w istotnym stopniu do podważenia celowości funkcjonowania omawianej instytucji oraz skupieniu się wyłącznie na aspektach mających za zadanie uprosić toczące się postępowanie. Uważam, że dość kontrowersyjne wydaje się takie same potraktowanie, ze względu na możliwość wnioskowania o skazanie bez rozprawy w związku ze spełnieniem ustawowo wskazanych przesłanek, oskarżonych popełniających przestępstwa pochodzące z całkowicie innej kategorii typów czynów zabronionych z kodeksu karnego³⁴, np. zgwałcenia (art. 197 § 1 k.k.) oraz kradzieży (art. 278 § 1 k.k.). Okazuje się, że zarówno w przypadku pierwszego, jak i drugiego z nich, dolna granica ustawowo przewidzianej kary pozbawienia wolności nie przekracza trzech lat, w związku z czym oba stanowią występki. Nie sposób jednak stwierdzić, że w powyższym przypadku mamy do czynienia z podobną dolegliwością powstałą w związku z popełnieniem wskazanych przestępstw. Powyższy problem jest o wiele bardziej złożony, ponieważ w swej istocie porusza kwestię wartości z perspektywy specyfiki samego postępowania karnego. Jak wskazuje Marcin Wielec, *„przypuszczać można również, że tam, gdzie pojawiają się wartości szanowane przez społeczeństwo, tam ta eksponowana arbitralna konstrukcja postępowania karnego może*

³⁴ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U.z 2022 r., poz.1138), dalej jako „k.k.”.

powodować zderzenie tych dwóch elementów”³⁵. Powodem powstania takiej rozbieżności jest to, że społeczeństwo domaga się poszanowania wyznawanych wartości, a jednocześnie dla prawidłowości jego funkcjonowania konieczne jest istnienie postępowania karnego cechującego się odpowiednim przymusem³⁶. W związku z powyższym uważam, że problem pomiędzy samym charakterem i istotą postępowania karnego, a wartościami powszechnie uznawanymi przez społeczeństwo, jest w pewnym zakresie nieuniknione. Niemniej, sądzę, że mając świadomość nieuchronnej rozbieżności, należy dołożyć wszelkich starań, by zminimalizować potencjalne ryzyko sprzeczności pomiędzy wartościami a samą osobliwością procedury karnej. W tym zakresie słusznie wskazuje M. Wielec, że powyższy konflikt powinien być przewidywany już na etapie procesu legislacyjnego³⁷. Przykładem takiego rozwiązania mogłoby być zatem rozważenie przez ustawodawcę kwestii uzależnienia stosowania instytucji z art. 335 k.p.k. od konkretnych kategorii przestępstw, a nie od uznania danego czynu za występki. Mając na uwadze powyższe, twierdzę, że niezwykle istotne jest zwrócenie uwagi nie tyle na samą kwalifikację przestępstw w kontekście ich rodzaju, ale rozważenie ich z punktu widzenia dogmatycznej struktury, czyli społecznej szkodliwości czynu. Bez wątpienia podkreślenia wymaga, iż popełnienie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości, cechuje się znacznie większym społecznym potępieniem niż dokonanie czynu zabronionego na przykład przeciwko mieniu. Zatem dość wątpliwe, wręcz nawet kontrowersyjne staje się uzależnienie zastosowania instytucji skazania bez rozprawy od klasyfikacji czynu zabronionego w kontekście uznania go za zbrodnię bądź występki.

10. Statystyki dotyczące skazania w trybie „negocjacji z prokuratorem” w latach 2020-2022

Jak już podkreślono, wypracowana na gruncie wieloletniej praktyki instytucja *plea bargaining*, doprowadziła w efekcie do gwałtownych zmian w zakresie amerykańskiego systemu prawa karnego. Idea przyświecająca celowi powstania, ale i wprowadzenia konsensualnej metody kończącej postępowanie, wpłynęła na rozpowszechnienie stosowanej praktyki, zyskując przy tym wielu zwolenników, ale także i przeciwników. Obecnie wskazuje się, że instytucja *plea bargaining* jest charakterystycznym elementem amerykańskiego procesu

³⁵ M. Wielec, *Wartości – analiza z perspektywy osobliwości postępowania karnego*, Lublin 2017, s. 97-98.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

karnego. Jak dowodzą badania prowadzone w zakresie stosowania instytucji skazania bez rozprawy, „około 94% wyroków skazujących za przestępstwa na szczeblu stanowym i około 97% na szczeblu federalnym jest wynikiem zastosowania procedury *plea bargaining*”³⁸. Wskazuje się, że powyższe dane pozostają stałe, a w niektórych stanach obserwuje się nawet tendencję wzrostową. Według raportu American Bar Association „każdego roku 98% spraw karnych w sądach federalnych kończy się w wyniku *plea bargaining* – praktyką, która przedkłada skuteczność nad uczciwość i niewinność”³⁹. Co szczególnie interesujące, dane z lat 2010-2020 pokazują, że procesy sądowe w sprawach karnych stały się rzadkimi artefaktami prawnymi w większości stanów USA, a w niektórych nawet nie istnieją. „Oprócz znikomej liczby procesów w systemie federalnym, w stanach Pensylwanii, Teksasie i Nowym Jorku, odsetek procesów wynosił mniej niż 3%, natomiast w hrabstwie Santa Cruz w Arizonie w latach 2010-2012 nie było żadnych procesów”⁴⁰. To wskazuje nie tylko na niezwykle dynamiczne rozpowszechnienie się prawnokarnej instytucji, ale także obnaża prawdę o istotnie dużej władzy prokuratorów w procesie karnym z uwagi na posiadane przez nich uprawnienia. Podejmowanie przez nich decyzji w zakresie okoliczności oraz przedmiotu stawiania zarzutów czy w końcu prowadzenia negocjacji z podejrzanym, doprowadziło w efekcie do znacznego umocnienia pozycji oskarżyciela publicznego w procesie karnym. Obecnie podkreśla się, że „prokuratorzy należą do najpotężniejszych podmiotów w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych”⁴¹. W związku z powyższym, dość wątpliwa wydaje się zatem realizacja naczelnego celu procesu karnego, jakim jest wykrycie sprawców i pociągnięcie ich do odpowiedzialności karnej. W świetle powyższych danych oraz przeświadczenia o niezwykle dużych kosztach procesu karnego, zastanawiający jest fakt, czy w amerykańskim wymiarze sprawiedliwości dochodzi do rzeczywistego skazania winnych czy też zmuszenia niewinnych do przyznania się do winy.

Z pewnością na powyższe dane mają także wpływ same przesłanki zastosowania omawianej metody, a mianowicie możliwość podjęcia negocjacji oskarżonego z prokuratorem niezależnie od przedmiotu stawianych zarzutów. Jak już poprzednio wspomniano, na gruncie systemu prawa anglosaskiego dla możliwości wystąpienia *plea bargaining* nie ma znaczenia

³⁸ B. Schwartzapfel, A. VanSickle, A. Griffin, *The System: The Truth About Trials*. The Marshall Project 2020, [dostęp online: 30.06.2023], <https://www.themarshallproject.org/2020/11/04/the-truth-about-trials>.

³⁹ *The vast majority of criminal cases end in plea bargains, a new report finds*. NPR, [dostęp online: 30.06.2023], <https://www.npr.org/2023/02/22/1158356619/plea-bargains-criminal-cases-justice>.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ B. Schwartzapfel, A. VanSickle, A. Griffin, *The System: The Truth About Trials*. The Marshall Project 2020, [dostęp online: 30.06.2023], <https://www.themarshallproject.org/2020/11/04/the-truth-about-trials>.

sposób prawnej klasyfikacji czynu zabronionego według podziału na zbrodnie i występki. W związku z tym, możliwość prowadzenia rozmów mających na celu wypracowanie prawnokarnego porozumienia, jest znacząco większa w porównaniu do państw i systemów prawnych, w których została ona ograniczona jedynie do przestępstw będących występkami. W przypadku przesłanek polskiej odmiany instytucji, należy wskazać, że katalog przestępstw, przy popełnieniu których możliwe jest rozpoczęcie negocjacji pomiędzy oskarżonym a prokuratorem, jest znacznie ograniczony. Wykluczenie czynów zabronionych kwalifikowanych jako zbrodnie, istotnie zmniejsza szanse na podjęcie rozmów w ramach omawianej procedury, zawężając tym samym krąg przestępstw jedynie do występków. Nie bez znaczenia powyższe ma wpływ na częstotliwość stosowania instytucji karnoprawnego porozumienia przedprocesowego, która jakby nie patrzeć, jest bezdyskusyjnie mniejsza niż w amerykańskim wymiarze sprawiedliwości.

Powołując się na dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości z lat 2020 – 2022 w zakresie liczby osób skazanych w trybie art. 335 k.p.k. w ramach postępowań toczących się przed sądami rejonowymi, niewątpliwie należy wskazać na stale malejącą tendencję w zakresie stosowania instytucji skazania bez rozprawy.

Tabela 1. Skazani w wyniku uwzględnienia wniosku z art. 335 § 1 lub § 2 k.p.k.

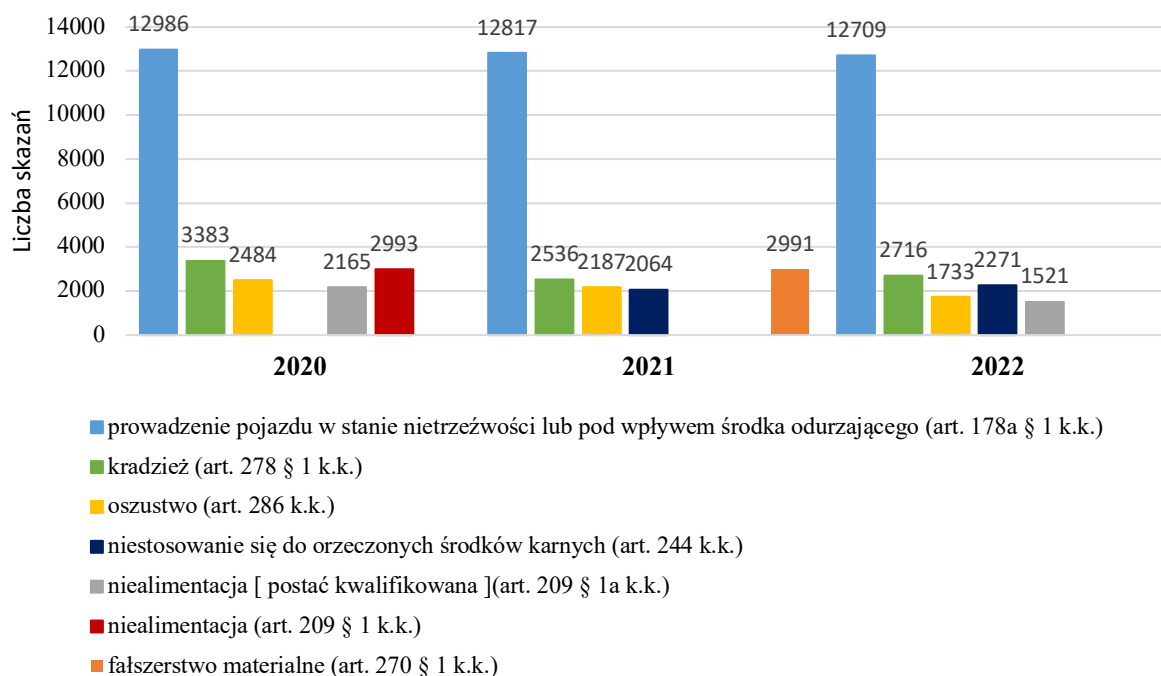
Rok	Skazani w wyniku uwzględnienia wniosku z art. 335 § 1 lub 2 k.p.k. (liczby bezwzględne)	% wszystkich skazanych danego roku
2020	48 762	20,5
2021	46 148	17,0
2022	41 690	15,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej, sądy rejonowe (lata 2020-2022).

Zgodnie z przytoczonymi danymi statystycznymi, w 2020 r. liczba wydanych wyroków skazujących wraz z zastosowaniem instytucji z art. 335 k.p.k. wynosiła nieco ponad 20% wszystkich skazań w sądach rejonowych, podczas gdy w 2022 r. wynosiła już tylko 15,6 %. To ukazuje stale postępującą tendencję malejącą w zakresie stosowania karnoprawnego porozumienia.

Analizując praktyczny aspekt instytucji skazania bez rozprawy, warto poruszyć także kwestię najczęściej popełnianych rodzajów przestępstw, przy których dochodzi do zawarcia prawnokarnego porozumienia przedsądowego. W polskim systemie prawa karnego do skazania bez rozprawy dochodzi najczęściej w przypadku popełnienia przestępstw, jak: prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a § 1 k.k.), kradzież (art. 278 § 1 k.k.), oszustwo (art. 286 k.k.), niealimentacja (art. 209 §1 i § 1a k.k.), fałszerstwo materialne (art. 270 § 1 k.k.) czy też niestosowanie się do orzeczonych środków karnych (art. 244 k.k.).

**Wykres 1. Zastosowanie skazania bez rozprawy w latach 2020-2022
(kwalifikacja prawna czynów zabronionych)**



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej, sądy rejonowe (lata 2020-2022).

Na podstawie przytoczonych danych, bez wątplenia można stwierdzić, że instytucja *plea bargaining* jest znacznie częściej stosowana w krajach anglosaskich. Nie można zaprzeczyć, że jej powszechność w systemie prawa *common law* wynika z charakteru przesłanek, których zaistnienie umożliwia podjęcie negocjacji w zakresie przyznania się do winy. Jak już wcześniej wskazano, nie bez wpływu na liczbę wydawanych orzeczeń skazujących w trybie konsensualnej metody zakończenia postępowania ma sposób kwalifikacji

czynu zabronionego. Uniezależnienie w amerykańskim systemie prawnym rodzaju przestępstwa od możliwości podjęcia negocjacji w związku przyznaniem się do winy, znacząco wpływa na częstotliwość stosowania *plea bargaining*. Co więcej, wpływ na częste sięganie po konsensualne rozwiązywanie sporu mają również istotnie wysokie koszty procesu sądowego prowadzonego przed amerykańskim wymiarem sprawiedliwości. To sprawia, że tak ogromna liczba wyroków skazujących w USA zapada na skutek przedsądowych negocjacji. Podkreślenia wymaga fakt, że w systemie prawa anglosaskiego prawnokarnego porozumienia przedprocesowe stanowią niezwykle popularną, powszechnie stosowaną czynność procesową, podczas gdy w polskim wymiarze sprawiedliwości wynosi ok. 1/5 wszystkich skazań.

11. Konkluzje

Podsumowując powyższe rozważania, warto przede wszystkim zwrócić uwagę, że wprowadzenie instytucji *plea bargaining*, znanej w polskim ustawodawstwie jako skazanie bez rozprawy, bez wątpienia wpłynęło na odformalizowanie postępowania karnego, jego uproszczenie i przyspieszenie. Zdecydowaną zaletą konsensualnej formy zakończenia postępowania jest pewna dowolność w decyzyjności oskarżonego w zakresie możliwości przyznania się do winy, a w konsekwencji częściowego wpływu na swoją przyszłość. Moim zdaniem *plea bargaining* pełni nie tylko funkcję prewencji generalnej, ale może mieć także pozytywny wpływ na postawę sprawcy w kontekście popełnionego przez niego czynu zabronionego, a więc spełnia jednocześnie funkcję prewencji szczególnej. Mając na uwadze przeprowadzone rozważania wskazujące na różnice poszczególnych odmian instytucji skazania bez rozprawy, z pewnością niezwykle istotne z punktu widzenia celowości omawianej metody byłoby zbadanie stosowania instytucji skazania bez rozprawy w przypadku konkretnych kategorii przestępstw. Oznacza to, że przesłanka popełnienia czynu zabronionego będącego występkiem w kontekście ubiegania się o skazanie w trybie art. 335 k.p.k. istotnie zmieniłaby swój charakter. Z pewnością takie rozwiązanie doprowadziłoby do usunięcia funkcjonującego obecnie paradoksu możliwości łagodniejszego traktowania sprawców przyznających się do popełnienia przestępstw noszących w swej istocie znacznie większe potępienie, ale i stanowiłoby choć częściowe pogodzenie kwestii wartości wyznawanych przez społeczeństwo z samym charakterem postępowania karnego. Co więcej, podsumowując przytoczone badania statystyczne, należy zwrócić uwagę na skrajnie odmienne tendencje w zakresie stosowania instytucji skazania bez rozprawy. Podczas gdy w polskim wymiarze

sprawiedliwości odnotowuje się spadek wydawanych wyroków skazujących bez rozprawy, w amerykańskim procesie karnym liczba postępowań karnych kończących się przedśadową ugodą z prokuratorem stale rośnie. Warto jednak zastanowić się czy tak ogromna popularność instytucji wynikająca w znacznej mierze z silnej pozycji prokuratorów, rzeczywiście prowadzi do realizacji celów procesu karnego.

Summary

Plea Bargaining and Conviction Without Trial: a Critical Perspective on Negotiations with Prosecutors in Poland and the USA

The article presents a comparative legal analysis of consensual institutions concluding criminal proceedings in Polish and American law. Based on jurisprudence and statistics from both countries, the article examines the benefits related to the efficiency of proceedings as well as the drawbacks of both systems, particularly concerning potential pressures on defendants to plead guilty and the types of crimes and their social harm. Through the comparative analysis, the article synthesizes key similarities and differences in the approach to procedural agreements in common law and civil law systems. The implications of implementing both institutions are also discussed, both for judicial practice and the further development of legal theory, with a special focus on potential reforms and adaptations of the solutions. The article also describes the factors influencing current trends in the use of plea bargaining in countries and evaluates them from the perspective of the role of the criminal process.

Natalia Wróbel

Studentka IV roku prawa stacjonarnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz seminarzystka w Katedrze Postępowania Karnego. Zainteresowania naukowe autorki koncentrują się wokół prawa karnego materialnego oraz procedury karnej.

Bibliografia:

1. J. M. Stopińska, *Instytucja „plea bargaining” jako współczesna forma konsensualizmu między przestępcą a ofiarą*, Studia Prawnoustrojowe 2012, nr 15, 79-93.

2. H. Kołtun, *Porozumienia karnoprosowe, czyli plea bargaining w ujęciu anglosaskim* [w]: Na straży porządku i sprawiedliwości. Prawo karne w Wielkiej Brytanii. Zagadnienia wybrane Tom II, red. W. Włodarczak, Łódź 2022, s. 23-35.
3. R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer 2011, s. 244-252.
4. A. R. Światłowski, *Plea bargaining (wytargowane przyznanie się do winy) w orzecznictwie amerykańskim*. *Palestra* 41/9-10 (477-478), 115-123.
5. K. Krajewski, *Instytucja „plea bargaining” w amerykańskim procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 6, s. 97
6. S. Waltoś, „Porozumienia” w polskim procesie karnym *de lege lata* i *de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 7, s. 47.
7. K. Koszyła-Stec, *Analiza instytucji dobrowolnego poddania się karze w ujęciu praktycznym*, „Rocznik Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL Tom VII, zeszyt I – 2011”.
8. M. Kurowski [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2023, art. 335.
9. W. Jasiński, *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelných zasad procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 9, s. 15 i n.
10. M. Wielec, *Wartości – analiza z perspektywy osobliwości postępowania karnego*, Lublin 2017, s. 97-98.
11. B. Schwartzapfel, A. VanSickle, A. Griffin, *The System: The Truth About Trials. The Marshall Project 2020*, [dostęp online: 30.06.2023], <https://www.themarshallproject.org/2020/11/04/the-truth-about-trials>.
12. *The vast majority of criminal cases end in plea bargains, a new report finds*. NPR, [dostęp online: 30.06.2023], <https://www.npr.org/2023/02/22/1158356619/plea-bargains-criminal-cases-justice>.

Akty prawne oraz orzecznictwo:

1. Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U.2022.1375)
2. Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U.2022.1138)
3. Ustawa z 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247)

4. Ustawa z 20.2.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396)
5. Federal Rules of Criminal Procedure (2021), [dostęp online: 30.06.2023] <https://www.federalrulesofcriminalprocedure.org/title-iv/rule-11-pleas/>
6. United States v. Jackson, 390 U.S. 570, 20 L. Ed. 2d 138, 88 S. Ct. 1209 (1968)
7. North Carolina v. Alford, 400 U.S. 25, 27 L. Ed. 2d 162, 91 S. Ct. 160 (1970)
8. Boykin v. Alabama, 395 U.S. 238, 23 L. Ed. 2d 274, 89 S. Ct. 1709 (1969)
9. Brady v. United States, 397 U.S. 742, 25 L. Ed. 2d 747, 90 S. Ct. 1463 (1970)